

โครงการจัดตั้งศูนย์กรุงธนบุรีศึกษา

หลักการและเหตุผล

กรุงธนบุรี หรือชื่อเดิมคือ เมืองทณบุรีศรีมหาสมุทรนั้น เป็นเมืองโบราณที่มีการพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง มีร่องรอยความรุ่งเรือง ความตกต่ำ และการฟื้นฟู จากการที่กรุงธนบุรีเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเล และเป็นเมืองท่าการค้าที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา รวมถึงการเป็นราชธานีที่ก่อตั้งขึ้นด้วยวีรกรรมและความเสียสละของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และบรรพบุรุษของไทยที่ร่วมกันกอบกู้บ้านเมืองในภาวะคับขัน การเป็นราชธานีที่ประกอบขึ้นด้วยกลุ่มชนหลากหลายวัฒนธรรมที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันได้อย่างผสมกลมกลืน โดยยังคงรักษาวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคนไว้ ความเป็นเมืองที่มีเรือสวนคูคลองมากจนเรียกได้ว่าเป็นเวนิสตะวันออก รวมไปถึงการเป็นแหล่งสะสมและสืบทอดงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ของไทย กรุงธนบุรีจึงอยู่ในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต ที่มีได้เหลือร่องรอยให้ศึกษาเพียงซากปรักหักพังให้เราได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์อันรุ่งโรจน์และล่มสลายแล้วเท่านั้น หากแต่แสดงถึง “ชีวิตวัฒนธรรม” ที่มีเสน่ห์และสีสันอันน่าสนใจควรค่าแก่การศึกษา

ลักษณะเฉพาะและความสำคัญของกรุงธนบุรีดังกล่าว แม้จะมีการศึกษารวบรวมไว้บ้างแล้ว แต่ก็เป็นการศึกษาแบบแยกส่วน ขาดความกว้างขวางลุ่มลึกและอยู่อย่างกระจัดกระจาย ทำให้ไม่สามารถเห็นภาพรวมของวิถีวัฒนธรรมในย่านฝั่งธนบุรีอย่างเป็นระบบ จึงเป็นเหตุให้มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาในฐานะสถาบันอุดมศึกษาที่เก่าแก่ย่านฝั่งธนบุรี ได้กำหนดแนวคิดร่วมกันในการจัดตั้ง “ศูนย์กรุงธนบุรีศึกษา” ขึ้นเพื่อเป็นแหล่งรวมสรรพความรู้ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาฝั่งธนฯ โดยดำเนินการในฐานะเป็นศูนย์กลางและเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก นักวิชาการ และชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อร่วมกันทำให้ศูนย์กรุงธนบุรีศึกษาเป็นคลังความรู้ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต เหมาะสมกับบริบทและกาลสมัย อันเป็นเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาคมมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เพื่อการเป็นมหาวิทยาลัยของชุมชนท้องถิ่นฝั่งธนบุรีอย่างสมบูรณ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นศูนย์กลางสารสนเทศเกี่ยวกับ “กรุงธนบุรีศึกษา” ที่กว้างขวาง ลุ่มลึกและทันสมัยอย่างบูรณาการ
2. เพื่อรวบรวม ศึกษา วิจัย สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ “กรุงธนบุรีศึกษา”
3. เพื่อนำองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาของฝั่งธนบุรีมาประยุกต์ร่วมกับ ภูมิปัญญาสากล ให้เหมาะสมกับบริบทและกาลสมัย
4. เพื่อสร้างนักวิจัยที่เชี่ยวชาญเกี่ยวกับ “กรุงธนบุรีศึกษา”
5. เพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่สารสนเทศและองค์ความรู้ที่ได้จากการรวบรวมและศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “กรุงธนบุรีศึกษา” ให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง
6. เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของวัฒนธรรมฝั่งธนบุรี อันจักทำให้เกิดความรักและเข้าใจ เกิดความหวงแหน และรักษาไว้ซึ่งมรดกอันล้ำค่าของไทย

เป้าหมาย

มีศูนย์กลางสารสนเทศ “กรุงธนบุรีศึกษา” ที่ได้จากการวิจัย เก็บรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ระบบ และเผยแพร่ จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของวัฒนธรรมฝั่งธนบุรี เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนฝั่งธนบุรีและประชาชนทั่วไป

ขอบเขตของโครงการ

ขอบเขตด้านระยะเวลา

โครงการนี้เป็นโครงการต่อเนื่อง ใช้เวลารวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในระยะยาว ระยะแรกตั้งแต่นั้นเดือนตุลาคม พ.ศ. 2547 ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2549 จากนั้นจึงให้บริการเผยแพร่สารสนเทศไปสู่สาธารณชน ทั้งในรูปแบบการบริการการจัดสัมมนา การเผยแพร่รายงานการวิจัยในเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โดยทำการเก็บรวบรวมอย่างต่อเนื่องต่อไป

ขอบเขตด้านเนื้อหา

โครงการนี้จะเน้นการรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ และการศึกษาวิจัย ข้อมูล บันทึกเป็น

เอกสาร การสัมภาษณ์ และข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. เสนอโครงการ
2. เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการ
3. รวบรวมและวิเคราะห์ห้วงข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสาร การสัมภาษณ์ และภาคสนาม
4. จัดระบบข้อมูล
5. เผยแพร่ข้อมูลในสื่อต่าง ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นแกนนำและเป็นเครือข่ายศูนย์สารสนเทศ เผยแพร่และบริการสารสนเทศเกี่ยวกับ “กรุงธนบุรีศึกษา” ที่กว้างขวางและลุ่มลึก
2. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จะเป็นสถาบันที่ผลิตนักวิจัยด้าน “กรุงธนบุรีศึกษา” ที่มีคุณภาพ
3. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นสถาบันที่สร้างองค์ความรู้ด้าน “กรุงธนบุรีศึกษา” ที่กว้างขวาง ลุ่มลึก และทันสมัยอย่างบูรณาการ
4. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความตระหนักรู้ ความรัก และหวงแหนในมรดกวัฒนธรรมอันล้ำค่าให้แก่ประชาชนคนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนย่านฝั่งธนบุรี
5. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ได้ปฏิบัติตามพันธกิจหลักในฐานะสถาบันอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นอย่างสมเกียรติและสมภาคภูมิ

การประเมินผลโครงการ

1. ประเมินจากสารสนเทศทั้งในระดับของการรวบรวม วิเคราะห์ วิจัย และการเข้าถึงสารสนเทศ
2. ประเมินจากผลงานวิจัย
3. ประเมินจากผู้เข้าร่วมสัมมนาโดยวิธีการสังเกตและแบบสอบถาม

ผู้รับผิดชอบโครงการ

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

การจัดทำพิพิธภัณฑ์บ้านเอะนาค

บ้านเอะนาคเป็นบ้านไทยโบราณทรงปั้นหยาของพระยาประสงค์ (ยวง เอะนาค) ที่อุทิศให้เป็นประโยชน์ทางการศึกษาแก่มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มีคุณค่าและความสวยงามทางด้านสถาปัตยกรรม ควรค่าแก่การอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยฯ โดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรมได้บูรณะซ่อมแซมบ้านเอะนาคจนอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ทั้งภายในตัวบ้านและภูมิทัศน์โดยรอบ และใช้จัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวฝั่งธนฯ เช่น จัดทำเป็นห้องบ้านช่างฝั่งธนฯ ชลู่ - บ้านลาว หัวโชน - บางไส้ไก่ ชันลงหิน - บ้านบุ หล่อพระ - บ้านช่างหล่อ ขนมฝรั่ง - กุฎีจีน ห้องพระเจ้าตากสิน ห้องประวัติเจ้าของบ้าน(พระยาประสงค์) ห้องชีวิตชาวเรือ ชวน้ำ ชาวสวนฝั่งธนฯ ปัจจุบันกำลังอยู่ในระหว่างการตกแต่งภายใน และการจัดแสดงนิทรรศการ

ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์

บ้านเอะนาคหลังนี้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ตรงสมัยรัชกาลที่ ๖ เป็นบ้านเรือนไทยทรงปั้นหยาของ พ.ต.อ.พระยาประสงค์สรรพการ(ยวง เอะนาค) ตำแหน่ง รองอธิบดีกรมตำรวจในสมัยนั้น ต่อมาบ้านหลังนี้ได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุตรสาว คือ คุณประยูร เอะนาค แต่เนื่องจากบุตรสาวของท่านไม่มีทายาทสืบสกุล บ้านหลังนี้จึงตกเป็นของ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ตามพินัยกรรมที่ได้ระบุไว้ว่า หากไม่มีทายาทสืบต่อแล้ว ก็ให้บ้านหลังนี้ ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (ณ เวลานั้น) ในเวลาต่อมามหาวิทยาลัยได้ปรับปรุงซ่อมแซมตัวบ้านให้สมบูรณ์เหมือนเดิม แล้วจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ศูนย์ กรุงธนบุรีศึกษา ภายในพิพิธภัณฑ์ศูนย์กรุงธนบุรีศึกษาประกอบด้วยห้องจัดแสดงทั้งหมด ๑๐ ห้อง ดังนี้

ห้องที่ ๑ ประวัติบ้านเอะนาค ห้องนี้จัดแสดงวัตถุสิ่งของต่างๆ ภายในบ้านหลังนี้อาทิ ของที่เกี่ยวกับเจ้าของบ้าน ประวัติความเป็นมาของนามสกุลเอะนาค นอกจากนี้ยังมี แจกัน กระเบื้อง ระเบียบเสามาไม้ ระเบียบเสาปูน และภาพถ่ายของบ้านหลังนี้ ทั้งก่อนและหลังการบูรณะซ่อมแซมตัวบ้าน

ห้องที่ ๒ วิถีชีวิตชาวธนบุรี ห้องนี้จัดแสดงถึงเรื่องราววิถีชีวิตของชาวธนบุรี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งวิถีชีวิตชาวเรือชาวสวนริมน้ำ วิถีชีวิตกับศาสนา วิถีชีวิตการค้ารังสีพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ในปัจจุบัน ซึ่งสามารถสะท้อนภาพใหญ่ของความเป็น ธนบุรี ได้อย่างชัดเจน และทำให้คาดการณ์ในอนาคตได้ว่า ธนบุรี จะดำเนินต่อไปในทิศทางใด

ห้องที่ ๓ อาชีพของชาวธนบุรี ห้องนี้จัดแสดงถึง อาชีพของชาวธนบุรีที่ถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคนไม่ขาดตอน อาทิ อาชีพทำชลู่ อาชีพทำหัวโชน อาชีพช่างทำชันลงหิน อาชีพทำขนมฝรั่งกุฎีจีน และ ชาวสวนชาวไร่ เป็นต้น

ห้องที่ ๔ วัฒนธรรมประเพณีของชาวธนบุรี ห้องนี้จัดแสดงถึง วัฒนธรรมประเพณีของชาวธนบุรีที่มีความหลากหลาย เนื่องจากธนบุรีเป็นแหล่งรวมของผู้คนมากมายหลายเชื้อชาติที่ถูกหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว อาทิ ชาวไทย ชาวจีน ชาวมอญ ชาวลาว เป็นต้น นอกจากนี้ความหลากหลายทางเชื้อชาติแล้ว ยังมีความหลากหลายทางด้านภาษาและศาสนา เช่น ชาวพุทธ ชาวคริสต์ ชาวซิกข์ ชาวอิสลาม เป็นต้น

ห้องที่ ๕ ธนบุรีในอดีต ห้องนี้จัดแสดงถึงภาพในอดีตของเมือง ธนบุรี ที่มีฐานะเป็นเมืองขนอนหน้าด่าน ภายหลังได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นราชธานีของสยามประเทศมากกว่า ๑๕ ปีมีนามว่า กรุงธนบุรี ศรีมหาสมุทร กาลเวลาล่วงมาถึงปัจจุบัน ภาพในอดีตเหล่านั้นยังคงมีให้เห็นอยู่

ห้องที่ ๖ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ห้องนี้จัดแสดงถึง ความเป็นมาและเรื่องราวพระราชกรณียกิจของ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในด้านต่างๆ เช่น พระราชประวัติของพระองค์ พระราชกรณียกิจทางการ ทหาร พระราชกรณียกิจด้านศาสนา พระราชกรณียกิจด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

ห้องที่ ๗ ศาสนา และ สถาปัตยกรรม ห้องนี้จัดแสดงถึง เอกลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมทางศาสนาที่ โดดเด่น และแตกต่างกัน ศาสนสถานของศาสนาต่างๆ อาทิ พุทธ คริสต์ อิสลาม ล้วนแต่เป็นศูนย์รวม ทาง จิตใจของแต่ละศาสนา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ สอนให้ทุกคนเป็นคนดีทั้งต่อตนเอง ต่อสังคม และ ประเทศชาติ

ห้องที่ ๘ เจ้าของบ้าน ห้องนี้จัดแสดงถึงข้าวของเครื่องใช้และห้องพักผ่อนของเจ้าของบ้านคือ พ.ต.อ.พระยา ประสงค์สรรพการ เมื่อครั้งที่มิชีวิตอยู่ ภายในห้องมีเตียงนอน โต๊ะเขียนหนังสือ ตู้ สำหรับเก็บของ เป็นต้น

ห้องที่ ๙ บุคคลสำคัญ ธนบุรี นับได้ว่าเป็นมหานครที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทยมีบุคคล สำคัญปรากฏอยู่ทุกยุคทุกสมัย อาทิ องค์พระมหากษัตริย์ ขุนนางข้าราชการ พระสงฆ์ ปราชญ์ ชาวบ้าน ซึ่งมี อุตชีวประวัติที่น่าสนใจน่าศึกษา

ห้องที่ ๑๐ ห้องโถง ห้องนี้จัดแสดงให้เห็นถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมลายไม้ฉลุ ลายฉลุมีความสวยงาม มี เสน่ห์และมนต์ขลัง เป็นของที่มีมาแต่เดิมของบ้านหลังนี้ บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของ บ้านเรือนไทยทรง ปั้นหย้า

นอกเหนือไปจากการจัดแสดงสิ่งของภายในตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ที่บอกเล่าเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวข้องกับฝั่งธนบุรีแล้ว พิพิธภัณฑ์ศูนย์กรุงธนบุรีศึกษา ยังมีสื่ออีกหลายชนิดที่อำนวยความสะดวกต่อการศึกษาค้นคว้า เช่น การสืบค้นข้อมูลด้วย คอมพิวเตอร์ ทัชสกรีน (ระบบปลายนิ้วสัมผัส) รวมทั้งบทความ ตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ เป็นต้น ที่ให้ผู้เข้าชมมีทางเลือกในการหาสืบค้นข้อมูลได้ตาม อรรถาศัย

พิพิธภัณฑ์ศูนย์กรุงธนบุรีศึกษา เปิดให้บริการชมในวันจันทร์ – ศุกร์ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๖.๓๐ น.